

Postawy proprzedsiębiorcze studentów a profil kształcenia – Polska na tle innych krajów

<https://doi.org/10.33141/po.2012.08.07>

Przeгляд Organizacji, Nr 8 (871), 2012, ss. 28-32

www.przeглядorganizacji.pl

Barbara Jankowska, Maciej Pietrzykowski

Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa (TNOiK)

Wprowadzenie

Przedsiębiorczość nigdy nie była tak ważna jak obecnie. Żyjemy w zglobalizowanym świecie, bez wyraźnych granic ekonomicznych, gdzie konkurencyjność gospodarek i narodów nabiera nowego wymiaru. Jednocześnie kryzys światowy gwałtownie obnażył słabości poszczególnych organizmów gospodarczych. Budowanie gospodarek i społeczeństw opartych na wiedzy wyeksponowało znaczenie kreatywnych i przedsiębiorczych osób – indywidualistów, którzy chcą i mogą znajdować lepsze drogi do prowadzenia biznesu, podnosząc w ten sposób poziom życia gospodarstw domowych i obywateli¹⁾.

Czynnik ten nabrał szczególnego znaczenia w okresie, gdy gospodarki borykają się z rzeczywistością kryzysową i stoją w obliczu recesji czy też spowolnienia gospodarczego. Te kraje, w których obywatele wykazują bardziej przedsiębiorcze postawy, mają szanse na znacznie szybsze wyjście z kłopotów gospodarczych i poprawę sytuacji na rynku pracy. Nauczanie przedsiębiorczości i promowanie postaw przedsiębiorczych staje się zatem imperatywem mającym zasadnicze znaczenie dla dobrobytu krajów i społeczeństw.

Pozytywny wpływ nauczania przedsiębiorczości na wybór kariery zawodowej jako przedsiębiorcy oraz posiadanie cech sprzyjających zakładaniu i prowadzeniu firm, był wielokrotnie przedmiotem badań²⁾. Absolwenci, którzy przeszli kursy z zakresu przedsiębiorczości, są bardziej skłonni założyć firmę, lepiej rozpoznają i oceniają szanse biznesowe, łatwiej przystosują się do zmian rynkowych, jak również tolerują większe ryzyko. Tymczasem, jak wskazują wyniki badań prezentowane w *Global Entrepreneurship Monitor Reports*, w większości krajów przedsiębiorczość nie jest nauczana w sposób prawidłowy³⁾. W Europie ponad połowa studentów nie ma dostępu do edukacji przedsiębiorczości. W zakresie nauczania przedsiębiorczości Europa jest pozycjonowana daleko za Stanami Zjednoczonymi⁴⁾. Dlatego Komisja już w 2008 r. rekomendowała, aby na poziomie wspólnotowym:

- wykorzystać fundusze strukturalne do wprowadzenia inicjatyw nauczania przedsiębiorczości na poziomie szkół wyższych,
- włączyć środki i cele do programu Lizbona 2.0. oraz ocen Narodowych Programów Reform krajów członkowskich,
- zainaugurować program unijny mający za cel przeprowadzenie staży naukowców zajmujących się przedsiębiorczością oraz wymianę doświadczeń,
- przyznawać roczną nagrodę dla najbardziej przedsiębiorczej instytucji,

natomiast na poziomie lokalnym:

- rozwinąć i zaimplementować politykę włączenia przedsiębiorczości w główny nurt edukacji wyższej i rozwoju zasobów,
- zapewnić swobodę jednostkom naukowym w kształtowaniu przedmiotów z zakresu przedsiębiorczości i włączaniu ich do oferty edukacyjnej,
- śledzić i ewaluować postępy we wdrażaniu edukacji przedsiębiorczości,
- kontrolować rozwój całego systemu edukacji w zakresie wdrażania przedsiębiorczości z uwagą na konieczność obecności tych zagadnień na każdym stopniu.

Europa z pewnością nie wykorzystuje w pełni swojego potencjału przedsiębiorczości i w tym zakresie jest miejsce na wiele inicjatyw na poziomie wspólnotowym, krajowym i regionalnym.

W porównaniu z innymi krajami Polska wydaje się być narodem przedsiębiorców. Transformacja stworzyła w Polsce podatny grunt do rozwoju przedsiębiorczości, szczególnie małej skali, co przejawia się w liczbie zakładanych firm, ale przede wszystkim w sposobie myślenia. Rosnącemu poczuciu odrębności towarzyszą wzrost ambicji i potrzeba odniesienia sukcesu. Dołączając do Unii Europejskiej, Polacy znaleźli punkt odniesienia dla bogactwa, rozwoju osobistego i zawodowego. Atrakcyjność statusu przedsiębiorcy w krajach UE-15 sięgała średnio 28%, podczas gdy w Polsce aż 42%⁵⁾. Podkreślić należy, że główne procesy transformacji, czyli liberalizacja i prywatyzacja, same w sobie nie są wystarczające, aby wykreować konstruktywne siły przedsiębiorczości w poszczególnych sektorach gospodarczych. Warunkiem koniecznym są dodatkowe zmiany instytucjonalne, które ukierunkują i popchną rynkowo zorientowaną przedsiębiorczość w kierunku wzmocnienia konkurencyjności gospodarki i stabilnego wzrostu⁶⁾.

Celem artykułu jest prezentacja wyników badań nad postawami proprzedsiębiorczymi polskich studentów i ich zestawienie z postawą studentów z Chorwacji, Francji, Izraela i Litwy. Prezentowane badania stanowią fragment projektu międzynarodowego TEMPUS – Fostering Entrepreneurship in Higher Education. Ich realizacja stanowiła integralną część projektu i stała się bazą do dyskusji na temat pożądanych zmian w procesie kształcenia tak, aby zwiększyć pozytywne nastawienie młodych osób do przedsiębiorczości.

Postawy proprzedsiębiorcze studentów – wyniki autorskich badań empirycznych

Przedmiot i cele badania

Przedmiotem badania jest nastawienie studentów do przedsiębiorczości i jej postrzeganie jako

możliwej drogi kariery. Celem badań było zdiagnozowanie, na ile aktywność przedsiębiorcza jest rozpowszechniona wśród studentów oraz zidentyfikowanie pożądanych zmian w procesach kształcenia tak, aby one sprzyjały podejmowaniu aktywności przedsiębiorczej. Międzynarodowy zasięg badań miał także na celu rozpoznanie możliwych podobieństw oraz różnic w opiniach studentów pochodzących z różnych krajów.

Metoda badawcza i metody analityczne w odniesieniu do pozyskanych danych

Na potrzeby artykułu przyjęto wąskie rozumienie pojęcia przedsiębiorczości i utożsamiono ją z prowadzeniem własnego przedsiębiorstwa. Badania przeprowadzono z wykorzystaniem ankiet. Kwestionariusz ankiety zawierał 57 pytań, które zostały podzielone na kilka sekcji. Opinie studentów na temat możliwych form pobudzania przedsiębiorczości wśród studentów oraz na temat przedsiębiorczości w ogóle zaprezentowano z wykorzystaniem miar statystyki opisowej. Dążąc do rozpoznania różnic i podobieństw w ich opiniach na temat kształcenia przedsiębiorczości, wykorzystano nieparametryczną analizę wariancji Kruskala-Wallis.

Próba badawcza

W próbie badawczej znaleźli się studenci z 5 krajów: Chorwacji, Francji, Izraela, Litwy i Polski. Założenia badania przewidywały przeprowadzenie badań w każdym kraju na grupie co najmniej 300 studentów. W niektórych z państw udało się osiągnąć znacznie większe liczebności. Dobór próby miał charakter celowy. Chodziło o zaproszenie do badania studentów różnych specjalności i trybów nauczania.

W sumie w badaniu uczestniczyło 2195 studentów, przy czym najszerzej była reprezentowana Chorwacja (tabela 1). Studenci reprezentowali 5 uczelni wyższych – Uniwersytet w Zagrzebiu (University of Zagreb – Chorwacja), School of Business Administration (Izrael), ISM University of Management and Economics (Litwa) oraz Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu.

Najszerzej reprezentowaną grupą studentów byli studiujący na pierwszym stopniu studiów licencjackich, a najmniej ankiet przeprowadzono wśród studentów-doktorantów. 85% badanych to studenci studiów stacjonarnych. W większości w badaniu uczestniczyły kobiety – 60%, co można tłumaczyć tym, że w badaniu praktycznie nie uwzględniono kierunków technicznych. 68% badanych to studenci ekonomii. Wyraźny był także odsetek studiujących technologie informacyjne. Wśród respondentów niecałe 2% osób wskazało, że już prowadzi własną działalność gospodarczą w pełnym wymiarze czasu pracy, a 4% w niepełnym wymiarze. Natomiast niemalże 62% zadeklarowało, że nie podejmuje pracy.

Aspiracje proprzedsiębiorcze – Polska na tle innych krajów

Studenci zostali poproszeni o udzielenie odpowiedzi na pytanie o ich przyszłą ścieżkę kariery. Pytano o to, czy zamierzają prowadzić własną działalność gospodarczą samodzielnie czy raczej z partnerem, pracować w firmie rodzinnej, podjąć pracę w małej lub w nowej firmie bądź ubiegać się o posadę

Tab. 1. Pochodzenie respondentów

Wyszczególnienie	Chorwacja	Francja	Izrael	Litwa	Polska	Razem
Liczebność	694	442	295	349	415	2195
Odsetek	31,6%	20,1%	13,4%	15,9%	18,9%	100%

Źródło: opracowanie na podstawie badań.

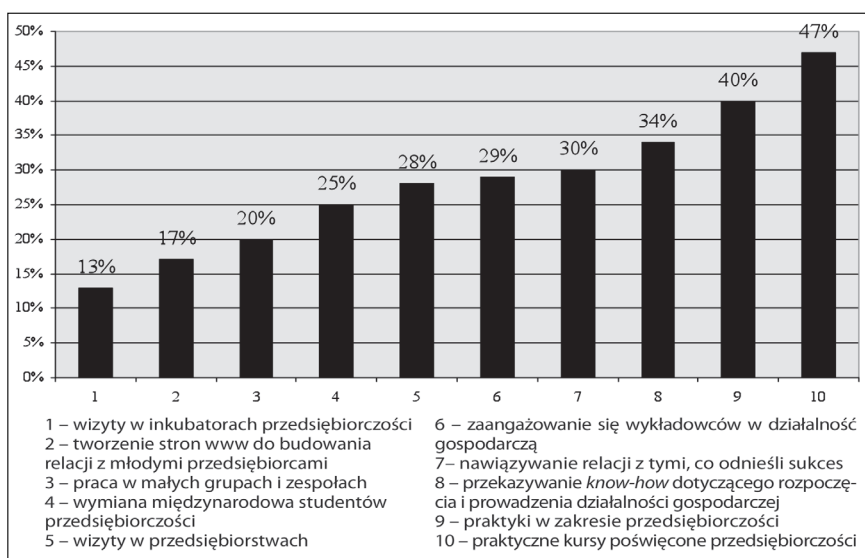
w korporacji albo w dużej spółce. Przeprowadzone badania wyraźnie pokazują, że studenci w większości nie są zainteresowani podjęciem własnej działalności gospodarczej – odsetek wskazań wyniósł 68%. Nie wykazują także zamiaru uruchomienia działalności gospodarczej z partnerem – 72% wskazań, nie interesuje ich także ani praca w firmie rodzinnej (odsetek wskazań 85%), ani w małym przedsiębiorstwie (odsetek wskazań 66%). Wymarzonym pracodawcą dla badanych studentów okazują się być korporacje i duże spółki, na co jednoznacznie wskazało 64% respondentów.

Na podstawie opinii studentów widać, że wyrażenia określonych preferencji zawodowych można szukać w finansowej stabilizacji, którą ma przynieść praca w korporacji – na ten powód wskazała ponad połowa badanych. Natomiast studenci, którzy mimo wszystko sygnalizowali gotowość uruchomienia własnej działalności gospodarczej i przyjęcia roli przedsiębiorcy, podkreślali niezależność, jaką daje taka ścieżka kariery (30% wskazań) oraz możliwość samodzielnego planowania czasu pracy i rozkładu zajęć (25%). Obie kwestie są ze sobą dość mocno związane.

Poza zbiorczym obrazem tego, jak studenci postrzegają przedsiębiorczość jako ich ścieżkę kariery, badania pozwalały także na zidentyfikowanie możliwych różnic i podobieństw wśród studentów pochodzących z różnych krajów. Okazuje się, że najbardziej pozytywne nastawienie do uruchomienia własnego przedsiębiorstwa wykazują studenci z Polski – 44% badanych, na miejscu drugim znajdują się Litwini. Najmniej optymistycznie nastawieni są Chorwaci. Tylko 17% deklarowało gotowość uruchomienia własnej firmy.

Badania pozwoliły także zidentyfikować kraje, z których pochodzą studenci bardzo pozytywnie nastawieni do pracy w korporacji. Okazuje się, że liderami w tym zakresie są studenci z Polski oraz z Izraela. Wyniki dla Polski są o tyle ciekawe, że stosunkowo duży odsetek studentów wskazał na zamiar podjęcia pracy na własny rachunek poprzez otwarcie własnej działalności gospodarczej i jednocześnie zdecydowana większość zadeklarowała pracę w korporacji jako wymarzony kierunek rozwoju kariery.

Warto podkreślić, że respondenci mogli wybrać kilka odpowiedzi. Zwykle w trakcie studiów studenci mają pewne wizje na temat swojej przyszłej kariery, ale biorą pod uwagę różne alternatywy. Wiąże się to ze świadomością, że z jednej strony oni sami mogą planować i nakreślać sobie kierunek aktywności zawodowej w sposób życzeniowy. Z drugiej, abstrahując od cech osobowości poszczególnych osób, oczywiste jest, że to sytuacja zewnętrzna bardzo mocno determinuje ich przyszłość zawodową. Ogólny klimat gospodarczy nie jest bez znaczenia dla decyzji o podejmowaniu własnej działalności gospodarczej. Mając świadomość możliwych ścieżek kariery badanych studentów, postawiono pytanie o pożądane formy kształcenia, które mogą wspomagać przedsiębiorczość.

Wykres 1. Pożądane formy i metody nauczania przedsiębiorczości wśród polskich studentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Opinie polskich i pozostałych studentów na temat kształcenia

Postawa polskich studentów wobec przedsiębiorczości na tle pozostałych badanych grup wyróżnia się stosunkowo najbardziej pozytywnym nastawieniem do uruchamiania własnej działalności gospodarczej. Postawa ta koresponduje z odczuwaną potrzebą pozyskiwania profesjonalnej wiedzy i umiejętności z zakresu przedsiębiorczości. Niemalże 22% badanych uznało za bardzo potrzebne specjalne programy kształcenia poświęcone przedsiębiorczości, 47% wskazało na potrzebę uruchamiania praktycznych kursów kształcenia przedsiębiorczości, a 40% badanych wskazało na potrzebę organizowania praktyk w zakresie przedsiębiorczości (wykres 1). Za cenną metodę pracy uznano pracę w małych grupach i zespołach (20% wskazań) oraz uruchomienie kursów przekazujących *know-how* z zakresu prowadzenia własnej działalności gospodarczej (34% wskazań).

Poza zasygnalizowanymi metodami rozbudowy zasobów wiedzy i umiejętności z zakresu przedsiębiorczości zwrócono dodatkowo uwagę na potrzeby uruchamiania i rozwijania inkubatorów przedsiębiorczości, prawie jedna trzecia respondentów podkreślała potrzebę takich działań. Za właściwy kierunek działań uznano także tworzenie stron www, które byłyby szansą do nawiązywania relacji między młodymi przedsiębiorcami (około 17%). Szczególnie potrzebne jest także nawiązywanie relacji z przedsiębiorcami, którzy odnieśli sukces (30% wskazań). Podniesieniu jakości kształcenia ma również służyć zaangażowanie wykładowców w działalność gospodarczą (29% wskazań) oraz odbywanie wizyt przez studentów w przedsiębiorstwach (28%) i w inkubatorach przedsiębiorczości (13%). Za właściwe działania uznano też wymianę studentów studiujących przedsiębiorczość (25% wskazań).

Nastawienie badanych studentów do przedsiębiorczości jest różne. Najwyższy odsetek studentów przekonanych, że programy kształcenia skoncentrowane na przedsiębiorczości są bardzo potrzebne, wystąpił w przypadku Litwy – nieco ponad 34% respondentów. Na drugim miejscu znajduje się Izrael – 31%. Polska jest czwarta w tym rankingu i wyprzedza tylko Francję. Sceptyczne nastawienie studentów francuskich

do tego typu kształcenia może wynikać z tego, że jest to kraj o dużo dłuższej niż pozostałe tradycji gospodarki rynkowej i znacznie zamożniejszy od pozostałych. W przypadku Polski może to oznaczać, że studenci nie są przekonani, że nabeżdżą praktyczne wiadomości, które w istocie pomogą im rozpocząć własną działalność gospodarczą. Otrzymane dane pokazują, że średnio około 25% zdecydowanie dostrzega potrzebę zaangażowania się uczelni w nauczanie przedsiębiorczości.

W ramach prowadzonych badań autorzy podjęli próbę udzielenia odpowiedzi na dwa pytania. Pierwsze zagadnienie dotyczyło możliwości ujednoczenia programów nauczania w ramach badanej grupy krajów. Czy można opracować je-

den standard dla takich programów?

Drugie zagadnienie wiązało się z postrzeganiem tychże programów przez studentów z różnych krajów. Czy opinie badanych studentów na temat przydatności poszczególnych działań i metod wykorzystywanych w celu nauczania przedsiębiorczości są podobne, czy raczej różne? Chcąc stwierdzić, czy między studentami pochodzącymi z różnych krajów zachodzą statystycznie istotne różnice w tym zakresie, przeprowadzono test Kruskala-Wallisa (tabela 2). Próbowano ustalić, czy studenci pochodzący z różnych krajów, którzy zdecydowanie opowiedzieli się po stronie uruchomienia własnej działalności gospodarczej, w różny sposób postrzegają przydatność poszczególnych metod i działań rozwijających wiedzę i kompetencje z zakresu przedsiębiorczości.

Okazuje się, że statystycznie istotne różnice w opiniach respondentów przy poziomie istotności $p = 0,05$ występują w odniesieniu do 11 na 19 możliwych szczegółowych działań w ramach programów poświęconych przedsiębiorczości, które zamieszczone w tabeli 2. Wspomniane 11 działań celowo uwypuklono, stosując pogrubioną czcionkę. W odniesieniu do tychże 11 działań wartość statystyki Kruskala-Wallisa przekracza poziom wartości krytycznej chi-kwadrat przy $k - 1 = 5 - 1 = 4$ stopniach swobody i poziomie istotności $p = 0,05$, która wynosi 9,4877.

Wyniki przeprowadzonego testu zachęcają do zindywidualizowanego podejścia do programów rozwijających postawy proprzedsiębiorcze wśród studentów w przekroju krajów. Poszczególne metody i sposoby nauczania przedsiębiorczości były też oceniane przez respondentów z wykorzystaniem 6-stopniowej skali, gdzie 1 oznaczało działanie w ogóle niepotrzebne, a 6 działanie bardzo potrzebne. W przypadku Polski najwyższe oceny uzyskało utworzenie praktycznych kursów przedsiębiorczości (ocena 5,17), rozwijanie programów praktyk w zakresie przedsiębiorczości (ocena 5,00) oraz rozwijanie szkoleń poświęconych *know-how* (ocena 4,91). Litwini odpowiedzieli podobnie do Polaków, przy czym w zestawie trzech kluczowych działań i programów umieścili jeszcze organizowanie wizyt w przedsiębiorstwach (ocena 4,73). Studenci z Izraela wyeksponowali potrzebę budowania

Tab. 2. Specjalne programy kształcenia w zakresie przedsiębiorczości – różnice i podobieństwa w zakresie odpowiedzi wśród studentów z badanych krajów

Lp.	Wyszczególnienie	Wartość krytyczna i poziom istotności
1.	Włączenie kursów – zajęć poświęconych przedsiębiorczości do programu nauczania akademickiego w ramach zarządzania, nauk technicznych, medycyny itd.	H = 7,054, p = 0,133
2.	Rozwijanie programów praktyk w zakresie przedsiębiorczości	H = 23,711, p = 0,000
3.	Powołanie do życia inkubatorów, aby wspierać działalność gospodarczą studentów	H = 7,643, p = 0,106
4.	Utworzenie stron www jako instrumentu do budowania sieci między studentami gotowymi zostać przedsiębiorcami	H = 36,056, p = 0,000
5.	Utworzenie stron www do nauczania przedsiębiorczości, szczególnie dla studentów, którzy chcą zostać przedsiębiorcami	H = 42,685, p = 000
6.	Budowanie sieci powiązań z przedsiębiorcami, którzy odnieśli sukces w czasie specjalnie organizowanych w tym celu sesji	H = 13,788, p = 0,008
7.	Praktyczne zaangażowanie wykładowców/osób prowadzących zajęcia dydaktyczne w działalność gospodarczą	H = 25,083, p = 0,000
8.	Organizowanie systematycznych wizyt w przedsiębiorstwach, które są prowadzone przez swoich założycieli (<i>entrepreneurial enterprises</i>)	H = 8,490, p = 0,075
9.	Organizowanie regularnych wizyt w inkubatorach	H = 9,129, p = 0,058
10.	Ustanowienie centrum badania przedsiębiorczości	H = 53,031, p = 0,000
11.	Budowa potrzebnych i ważnych relacji społecznych	H = 20,571, p = 0,000
12.	Zaangażowanie w wymagające wysiłku, poważne badania naukowe nad przedsiębiorczością na uczelni/na wydziale (włączając publikacje w najlepszych czasopismach)	H = 8,186, p = 0,085
13.	Rozwijanie wymiany studentów zaangażowanych w programy związane z przedsiębiorczością w różnych instytucjach akademickich albo w różnych miastach czy krajach	H = 7,497, p = 0,112
14.	Zaangażowanie administracji wyższego szczebla (np. dyrektorów/kierujących programami skoncentrowanymi na przedsiębiorczości, dziekanów, członków komisji doradczych <i>etc.</i>) w kreowanie i utrzymywanie wysokiego poziomu realizowanych zadań ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb studentów	H = 7,762, p = 0,101
15.	Zaangażowanie w pobudzanie innowacyjności (np. poprzez program nauczania, projekty itp.)	H = 22,103, H = 0,000
16.	Utworzenie praktycznych kursów (przedmiotów), które będą pokazywać najlepsze praktyki przedsiębiorczości	H = 10,694, p = 0,030
17.	Praca w małych grupach, w małych zespołach (np. przygotowując prace w czasie zajęć lub w domu itp.)	H = 29,186, p = 0,000
18.	Zaangażowanie w rozwijanie sieci powiązań poprzez profesorów i innych studentów	H = 56,098, p = 0,000
19.	Organizowanie szkoleń i treningów poświęconych przedsiębiorczemu know-how	H = 29,488, p = 0,000

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

sieci powiązań z przedsiębiorcami, którzy odnieśli sukces (ocena 4,70). Francuzi najwyżej ocenili powołanie do życia inkubatorów przedsiębiorczości (ocena 4,74), a Chorwaci bardzo mocno podkreślali konieczność angażowania się wykładowców w działalność gospodarczą (ocena 5,26).

Podsumowanie

Wyniki analiz europejskich i światowych instytucji wskazują, że nauczanie przedsiębiorczości na poziomie szkół wyższych jest niewystarczające. W Polsce jest to szczególnie zauważalne z uwagi na brak przedmiotów z zakresu przedsiębiorczości w standardach nauczania. Tradycyjne nauczanie jest skoncentrowane na wyposażeniu studentów w niezbędne podstawowe umiejętności i zwiększeniu prawdopodobieństwa znalezienia dobrej pracy. Szkoły nie uczą natomiast bycia przedsiębiorcą.

Tymczasem obecnie nie wystarczy przygotować młodych ludzi do robienia kariery w korporacjach. Szkoły i uczelnie muszą przygotować do pracy w dynamicznym i globalnie przedsiębiorczym otoczeniu. Świadomi są tego również sami studenci. Jak wskazują wyniki badań, oczekują oni zwiększenia znaczenia programów poświęconych przedsiębiorczości,

w szczególności położenia nacisku na aspekty praktyczne. Konieczna jest nie tylko zmiana w zakresie wprowadzenia przedsiębiorczości do programów nauczania, ale i zmiana sposobu edukacji trenerów oraz wykładowców, systemów egzaminowania studentów, rozpoznawania i oceny inicjatyw edukacyjnych oraz ich nagradzania. Jakkolwiek potrzebne jest podejście zindywidualizowane, dostosowane do specyfiki poszczególnych krajów, to jednak ogólne zalecenia zwiększania udziału kursów przedsiębiorczości w systemie nauczania i poprawy jakości istniejących pozostaje ważne dla wszystkich krajów.

Znacznemu wzmocnieniu musi ulec partnerstwo uczelni wyższych i przedsiębiorstw tak, aby nadać programom i treściom nauczania większy walor praktyczny. Niezbędne jest też częstsze konsultowanie z biznesem tychże treści i programów, jak również podjęcie większych starań w zakresie samodoskonalenia zawodowego wykładowców. Wyniki tychże starań będą kształtować konkurencyjność gospodarki europejskiej przez następne lata.

Polska jest w specyficznej sytuacji, gdyż musi doganiać inne kraje europejskie w zakresie dobrobytu. Nasz sukces w dużej mierze zależy od losu małych i średnich przedsiębiorstw, od kreatywności, innowacyjności i dynamiki rodzimych przedsiębiorców. ➔

Stąd należy zrobić wszystko, co możliwe, aby wypożyczyć ich we właściwe narzędzia, które ułatwią założenie i prowadzenie biznesu z sukcesem. Uczelnie wyższe mają w tym zakresie ważne zadania i obowiązki.

dr Barbara Jankowska
dr Maciej Pietrzykowski
Katedra Strategii i Polityki
Konkurencyjności Międzynarodowej
Wydział Gospodarki Międzynarodowej
Uniwersytetu Ekonomicznego
w Poznaniu

PRZYPISY

¹⁾ K. SIREC, M. REBERNIK, *The Impact of Entrepreneurship Education on Entrepreneurial Intentions of Students*, in: M. DABIC, V. POTOČAN (eds.), *Entrepreneurship, Education, Innovations*, University of Maribor, Maribor 2011, s. 125-141.

²⁾ D. DETIENNE, G. CHANDLER, *Opportunity Identification and Its Role in the Entrepreneurial Classroom: a Pedagogical Approach and Empirical Test*, „Academy of Management Learning and Education” 2004, vol. 3, no. 3, s. 242-257. EUROPEAN COMMISSION, *Entrepreneurship in Higher Education, Especially Within Non-business Studies, Final Report of the Expert Group*, Brussels 2008, s. 31-32; A. FAYOLLE, B. GAILLY, N. LASSAS-CLERC, *Effect and Counter-Effect of Entrepreneurship Education and Social Context on Students' Intentions*, „Estudios de Economía Aplicada” 2006, vol. 24, no. 2, s. 509-523; B. HONIG, *Entrepreneurship Education: Toward a Model of Contingency-Based Business Planning*, „Academy of Management Learning and Education” 2004, vol. 3, no. 3, s. 258-273; V. SOUITARIS, S. ZERBINATI, A. AL-LAHAM, *Do Entrepreneurship Programmes Raise Entrepreneurial Intention of Science and Engineering Students? The Effect of Learning, Inspiration and Resources*, „Journal of Business Venturing” 2007, vol. 22, no. 4, s. 566-591; SUMMIT CONSULTING, *Toward Effective Education of Innovative Entrepreneurs in Small Business: Initial Results from a Survey of College Students and Graduates*, Small Business Administration Office of Advocacy, Washington D.C. 2009; R. WEBER, G. VON GRAEVENITZ, D. HARHOFF, *The Effects of Entrepreneurship Education*. Munich School of Management, University of Munich, Discussion Paper 2009-11 (August).

³⁾ A. CODURAS MARTINEZ, J. LEVIE, D.J. KELLEY, R.J. SAEMUNDSSON, T. SCHØTT, *A Global Perspective on Entrepreneurship Education and Training*, GEM 2010, s. 9.

⁴⁾ EUROPEAN COMMISSION, *Entrepreneurship in Higher Education, Especially Within Non-business Studies*, op. cit., s. 31-32.

⁵⁾ EUROPEAN COMMISSION, *Entrepreneurship Survey of the EU (25 Member States), United States, Iceland and Norway – Analytical Report*, Gallup Organization, Flash EB no. 192, „Entrepreneurship” 2007, s. 42-44.

⁶⁾ G.W. KOŁODKO, *Transition to a Market and Entrepreneurship: the Systemic Factors and Policy Options*, „Communist and Post-Communist Studies” 2000, vol. 33, no. 2, s. 271-293.

Students' Entrepreneurial Attitudes Versus the Profile of Higher Education – Poland Compared to Other Countries

Entrepreneurship is today even more important than some years ago. The world economic crisis revealed the weaknesses of particular economic systems and exposed the significance of creative and entrepreneurial entities – individuals who are eager to find better ways of doing business. The issue is even more important as in Europe above half of the population of students has no access to entrepreneurial education. The aim of the paper is to present the results of the research focused on entrepreneurial attitudes of Polish students and the comparison of their attitudes and the attitudes of students from Croatia, France, Israel and Lithuania. The study was conducted within an international project – TEMPUS – Fostering Entrepreneurship in Higher Education. The goal of the project was the identification of desirable changes in education process to create the positive perception of entrepreneurship among students.

Wprowadzenie

Tradycyjnie giełda papierów wartościowych jest definiowana jako „organizacja, stowarzyszenie lub grupa osób, posiadająca lub nie, osobowość prawną, która stanowi miejsce lub urządzenie stanowiące rynek łączący nabywców i sprzedających papiery wartościowe i/lub wykonująca inne czynności, np. rozliczeniowe w odniesieniu do papierów wartościowych, zgodnie z przyjętymi zasadami”¹⁾. Definicja ta eksponuje spojrzenie na giełdę jako na szczególnego rodzaju rynek, na którym dokonuje się obrotu papierami wartościowymi. Według modelu anglosaskiego zorganizowany rynek giełdowy stanowił najczęściej organizację w formie spółdzielni, której współwłaścicielami byli członkowie giełdy. Członkowie to zazwyczaj instytucje finansowe, które pośredniczyły w obrocie papierami, reprezentując interesy inwestorów (brokerzy) lub własne (dealerzy). Natomiast model kontynentalny (europejski) to giełda działająca na podstawie ustawy, nad którą kontrolę sprawuje państwo²⁾.

Zmiany, które nastąpiły w ostatniej dekadzie, zmieniły charakter funkcjonowania giełd. Giełdy z organizacji o charakterze *non-profit* bądź też generujących korzyści dla członków giełdy przekształcają się w przedsiębiorstwa usługowe, najczęściej w formie spółki akcyjnej. Następują więc zmiany w nadzorze korporacyjnym, które powodują, że ulega zmianom cel funkcjonowania giełd na maksymalizację wartości dla właścicieli (akcjonariuszy) giełd. Giełdy zatem przyjmują formę organizacji przedsiębiorstw.

Rozwój technologii jako główna przesłanka zmian form działalności giełd papierów wartościowych

Jako główną przyczynę zmian zasad funkcjonowania giełd uznaje się postęp w technologii informatycznej i telekomunikacyjnej. Nowe technologie wpłynęły wielowymiarowo na działalność rynków finansowych.

I tak, gwałtowny rozwój innowacji w technologii informatycznej i telekomunikacyjnej uwarunkował niezwykle szybki rozwój przekazu informacji, co umożliwiło integrację rynków kapitałowych. Funkcjonowanie poszczególnych center finansowych w różnych strefach czasowych z kolei spowodowało, że powstał jeden wielki „mechanizm finansowy” charakteryzujący się całodobowym cyklem zawierania transakcji, wielką szybkością i ogromną skalą przepływów kapitałowych. Proces ten wpłynął na wielkość i zakres przepływu kapitału w skali międzynarodowej, w ramach którego w światowych sieciach informacji poruszają się, poszukując zysków, „łowcy oprocentowania”.

Nowe rozwiązania w zakresie systemów komputerowych i telekomunikacyjnych wpłynęły na zmianę zasad inwestowania. W większości przypadków na parkiety został wprowadzony obrót elektroniczny, który zastąpił dotychczas stosowany system *open outcry* polegający na zawieraniu transakcji pomiędzy maklerami uczestniczącymi fizycznie w transakcjach³⁾. Tak więc obecność na parkiecie przestała być niezbędnym wymogiem do przebiegu sesji. Natomiast budynki giełd papierów wartościowych zamieniają się w wielkie serwerownie, gdzie dzięki systemom informatycznym następuje realizacja transakcji.